

Nr 17

Utlåtande i anledning av motioner om medborgarvittnen vid demonstrationer m. m.

I de likalydande motionerna I: 674 av herr *Sveningsson* samt II: 862 av herrar *Thylén* och *Nordstrandh* hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att en arbetsgrupp tillsättes med uppgift att utarbeta och framlägga förslag om införande av medborgarvittnen att följa polisens arbete vid större folksamlingar såsom demonstrationer och liknande.

Motionsskäl

Motiveringen till ovannämnda hemställan innehåller följande.

Demonstrationernas antal har under senare år ökat betydligt. I Stockholm var antalet genomförda eller aviserade politiska demonstrationer 9 år 1963, 6 år 1964, 75 år 1965, 66 år 1966 samt 102 år 1967. Under föregående år har antalet ökat betydligt särskilt som antalet aviserade och inte genomförda demonstrationer var tämligen ofta förekommande under 1965 och särskilt 1966. Demonstrationerna kräver stora personella insatser från polisens sida. Under 1967 har sammanlagt över 3 000 tjänstgöringspass fullgjorts från stockholmspolisens sida vid demonstrationerna. Den specificerade kostnaden för ständig bevakning under 1967 uppgick i Stockholm till ca 850 000 kr., medan kostnaderna för demonstrationerna uppgick till drygt 400 000 kr. Till detta kommer vidare kostnaden för åverkan på enskild egendom och gatukontorets borttvättning av politiska slagord på gatorna.

Demonstrationerna har även en konsekvens som berör de inblandade polismännen. Som framgått av demonstrationerna utsättes polismännen för hårda ofta oöverstigliga psykiska prov. Tillmälen och provokationer riktas ofta av demonstranterna mot de enskilda polismännen med syfte att skapa tumult och slagsmål.

Skärmytslingar och handgemäng mellan demonstranter och polis resulterar allt oftare i anmälningar — bl. a. till JO och justitieministern — av poliskårens medlemmar. Om demonstranterna orättfärdigt hävdar att de blivit brutalt behandlade, är det för polisen ofta svårt att styrka motsatsen. Anledningen till detta är att opartiska vittnen sällan finnes att tillgå. De enskilda polismännen kan med berättigande känna sig utlämnade. Resultatet av en anmälan mot denna yrkeskår får nämligen till följd att de inblandade polismännen förhöres och utfrågas av en överordnad — ofta polismästaren — om händelseförloppet i det aktuella fallet. En naturlig motsatsställning uppstår därvid mellan över- och underordnad. Den enskilde polismannen kan vidare känna sig utlämnad gentemot allmänheten och framför allt gentemot vissa delar av pressen. Att bättre arbetsbetingelser måste skapas för ordningsmakten torde vara uppenbart för envar.

Ett led i denna strävan torde vara att införa medborgarvittnen vid demonstrationer och större folksamlingar. Dessa vittnen skulle utses parlamentariskt, ersättas med allmänna medel och i möjligaste mån närvara som observatörer vid förekommande demonstrationer. Ett problem utgör därvid de allt oftare förekommande spontana demonstrationerna, dit polis ofta alltför sent och i ringa utsträckning kan sändas. I de flesta fall är dock demonstrationerna förberedade på förhand och resultat av större politiska möten varvid polisen kan intaga beredskapsläge. Därvid torde medborgarvittnen — i likhet med polisen — kunna varskos i god tid.

Ett system med medborgarvittnen vid politiska demonstrationer torde ge kunskap kring demonstrationernas händelseförlopp och därigenom verksamt öka förståelsen för polisens uppgifter och engagemang.

Utskottet

I motionerna hemställes att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller att en arbetsgrupp tillsättes för att utarbeta och framlägga förslag om införande av medborgarvittnen med uppgift att följa polisens arbete vid större folksamlingar, såsom demonstrationer och liknande. Dessa vittnen skulle utses parlamentariskt och få ersättning av allmänna medel. Skälen för hemställan har fullständigt återgivits ovan. Som där framgår återopas särskilt de bevissvårigheter som ofta föreligger, när händelser i samband med demonstrationer lett till anmälningar mot polismän, men det framhålles också mera allmänt att ett system med medborgarvittnen torde ge ökad kunskap kring händelseförloppen vid demonstrationerna och därigenom verksamt öka förståelsen för polisens uppgifter och engagemang.

Det föreslagna systemet med medborgarvittnen förefaller principiellt tämligen främmande för den ordning som normalt gäller hos oss i fråga om utredning i rättegång och andra liknande sammanhang. De fall då enligt särskilda bestämmelser vittnen som utsetts i förväg skall vara närvarande vid rättshandlingar och förrättningar av skilda slag är helt annorlunda beskaffade. I synnerhet om ett medborgarvittnes utsaga skulle tilläggas en starkare ställning i utredningssammanhanget än andra bevismedel blir de principiella betänkligheterna mot förslaget allvarliga.

Det kan också starkt ifrågasättas om det föreslagna systemet är en praktiskt användbar metod att säkra bevisning om vad som inträffat vid sammanstötningar mellan polis och enskilda demonstranter. Bland annat är det svårt att förstå vilka arrangemang som kan göra att medborgarvittnen med någon högre grad av sannolikhet kommer att befinna sig i sådana positioner intill de punkter där handgemäng eller dylikt uppstår att vittnena får tillfälle att göra mera värdefulla iakttagelser. De svårigheter som erfarenhetsmässigt finns även för personer som normalt är lugna och omdömesgilla att göra objektivt riktiga iakttagelser vid hastiga och emotionellt laddade förlopp begränsar givetvis de fördelar som möjligen skulle kunna nås

med det föreslagna systemet. Allmänt må också framhållas att tilldragelser som efteråt behöver utredas torde vara vanligast vid sådana, icke på förhand aviserade demonstrationer och dylikt, vid vilka man ej kan påräkna att medborgarvittnen skall finnas tillgängliga.

De praktiska svagheter hos det föreslagna systemet som nu antytts är enligt utskottets mening så betydande att utskottet — även med bortseende från de principiella betänkligheterna — icke kan finna systemet lämpligt för ändamålet att lösa ifrågavarande bevisproblem.

Vid sidan av detta ändamål eftersträvas med förslaget även att skaffa bättre kunskaper kring händelseförloppen vid demonstrationerna och att därigenom öka förståelsen för polisens uppgifter och engagemang. Utskottet anser önskemålet härom angeläget men kan ej heller från denna synpunkt finna tillräckliga skäl för förslagets genomförande. Ökad förståelse mellan polisen och allmänheten torde i stället få vinnas på andra vägar. Utskottet, som ej kan ingå närmare härpå i anledning av förevarande motion, får i detta sammanhang endast erinra om att enligt lagen den 29 maj 1964 om polisenämnder huvuduppgiften för dessa nämnder är att främja ett förtroendefullt samarbete mellan polisen och allmänheten.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 674 och II: 862, icke måtte för-
anleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 mars 1968

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herr Erik Svedberg (s), fröken Mattson (s),
herrar Hjorth (s), Arvidson (h), Ernulf (fp), Svanström (cp)*, fru Lind-
ström (s) och herr Lidgard (h)*;

från a n d r a kammaren: fru Gärde Widemar (fp), fru Johansson (s)*,
herr Ekström i Björkvik (s)*, fru Löfqvist (s), herrar Svensson i Vä (cp),
Gustafsson i Borås (fp)*, Jönsson i Malmö (s) och fru Heurlin (h).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.